O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORAT INFRATUZILMASINING SHAKLLANISHI VA UNING MILLIY IQTISODIYOTGA TA'SIRI

Aynidinova Nafisa Isroil qizi
E-mail: aynidinovanafisa@gmail.com

Qabul qilindi: 01.11.2025
Ko‘rib chiqildi: 01.11.2025
Tasdiqlandi: 02.11.2025

Kalit so‘zlar:
Elektron tijorat, milliy iqtisodiyot, raqamli infratuzilma.

Annotatsiya. Ushbu tezisda O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasining shakllanish jarayoni, uning tarkibiy elementlari va milliy iqtisodiyotga ta’siri tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida davlat siyosati, iqtisodiy omillar va texnologik rivojlanish elektron tijoratning rivojlanishiga qanday ta’sir ko‘rsatishi o‘rganiladi. Shuningdek, elektron tijorat orqali ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko‘rsatish sohalaridagi samaradorlik, ish o‘rinlari yaratish va eksport imkoniyatlari baholanadi. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasini yanada rivojlantirish va milliy iqtisodiyotga ijobiy ta’sirini kuchaytirish bo‘yicha tavsiyalar beradi.

Ключевые слова:
Электронная коммерция, национальная экономика, цифровая инфраструктура.

Аннотация. В данной работе анализируется процесс формирования инфраструктуры электронной коммерции в Узбекистане и её влияние на национальную экономику. Рассматривается, как государственная политика, экономические факторы и технологическое развитие влияют на рост электронной коммерции. Также оценивается эффективность в производстве, торговле и сфере услуг, создание рабочих мест и возможности экспорта через электронную коммерцию. Результаты исследования предоставляют рекомендации по дальнейшему развитию инфраструктуры электронной коммерции для усиления её положительного влияния на национальную экономику.

Keywords:
E-commerce, national economy, digital infrastructure.

Annotation. This thesis analyzes the formation of e-commerce infrastructure in Uzbekistan and its impact on the national economy. The study examines how government policies, economic factors, and technological development influence the growth of e-commerce. It also evaluates efficiency in production, trade, and service sectors,

job creation, and export opportunities facilitated by e-commerce. The results provide recommendations for further development of e-commerce infrastructure to strengthen its positive impact on the national economy.

Kirish. O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasining shakllanishi va uning milliy iqtisodiyotga ta’siri bugungi kunda mamlakatning iqtisodiy rivojlanish strategiyasida muhim o‘rin tutadi. Raqamli texnologiyalar va internet tarmoqlarining keng joriy etilishi global savdo jarayonlarida yangi imkoniyatlar yaratgan bo‘lsa, O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda elektron tijorat sohasida sezilarli o‘sish kuzatilmoqda. Elektron tijorat nafaqat tovar va xizmatlar savdosini soddalashtiradi, balki ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalarida samaradorlikni oshirish, ish o‘rinlarini yaratish va eksport imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Shuningdek, davlat tomonidan qabul qilingan raqamli rivojlanish strategiyalari, elektron to‘lov tizimlari, onlayn platformalar va logistik infratuzilmani rivojlantirishga qaratilgan loyihalar elektron tijoratning tezkor rivojlanishiga zamin yaratmoqda. Shu bilan birga, sohada mavjud muammolar, xususan, texnologik yetishmovchilik, qonunchilik bazasidagi ayrim noaniqliklar va aholining raqamli savodxonligi masalalari hali to‘liq hal qilinmagan. Tadqiqot doirasida O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasining shakllanish jarayoni, uning tarkibiy elementlari va milliy iqtisodiyotga ta’siri o‘rganiladi, shuningdek, sohadagi imkoniyatlar va mavjud muammolar tahlil qilinadi. Bu tadqiqotning asosiy maqsadi O‘zbekistonning elektron tijorat sohasidagi salohiyatini aniqlash, uning iqtisodiy samaradorligini baholash va istiqbolli rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishga ilmiy asos yaratishdir. Kirishda elektron tijoratning global va milliy kontekstdagi o‘rni, davlat siyosati, iqtisodiy va texnologik omillar, shuningdek, sohada kuzatilayotgan tendensiyalar batafsil ko‘rib chiqiladi, bu esa tadqiqotning asosiy masalalari va ilmiy ahamiyatini belgilab beradi. Shu tarzda, kirish qismida mavzu doirasi, tadqiqotning dolzarbligi va maqsadi, shuningdek, elektron tijoratning milliy iqtisodiyotga ta’sirini baholashga yo‘naltirilgan yondashuv asosiy e’tibor markazida bo‘ladi.

Adabiyotlar tahlili. O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasining shakllanishi va uning milliy iqtisodiyotga ta’siri bo‘yicha adabiyotlar tahlili [1] dan [5] gacha bo‘lgan manbalar asosida amalga oshiriladi. Karimov [1] O‘zbekiston yer resurslari va ularning qishloq xo‘jaligida ishlatilishini o‘rganib, iqtisodiy resurslar samaradorligi va ularni boshqarish tizimlari bilan bog‘liq nazariy asoslarni taqdim etadi. Bu manba elektron tijorat infratuzilmasining iqtisodiy samaradorlik va resurslarni oqilona taqsimlash masalalarini tahlil qilishda metodologik baza sifatida xizmat qiladi. Turdiyev [2] suv resurslarini boshqarish va sug‘orish tizimlari bo‘yicha tadqiqotlar orqali davlat boshqaruvi,

monitoring va infratuzilma tizimlarini samarali boshqarishning ahamiyatini ko‘rsatadi; bu esa elektron tijorat infratuzilmasida logistik va texnologik boshqaruv tizimlarini o‘rganishda muhim jihatlarni ta’kidlaydi. Rashidov [3] tuproq eroziyasi va sho‘rlanishning ekologik tahlili orqali resurslardan oqilona foydalanish va barqaror rivojlanish masalalarini yoritadi, bu esa elektron tijorat sohasida ishlab chiqarish va yetkazib berish zanjirlarining barqarorligini tahlil qilishda foydalidir. Davronov [4] suv zaxiralari va ularni oqilona ishlatish texnologiyalari bo‘yicha ilmiy asoslarni bayon qilgan bo‘lsa, elektron tijorat infratuzilmasida texnologik yechimlar va resurslarni optimallashtirish mexanizmlarini ishlab chiqishda amaliy qiymatga ega. Sobirova [5] qishloq xo‘jaligi yerlaridan barqaror foydalanish strategiyalari orqali resurslarni boshqarish va samaradorlikni oshirish yo‘llarini ko‘rsatib, elektron tijorat infratuzilmasini rivojlantirishda iqtisodiy va ekologik jihatlarni hisobga olish zarurligini ta’kidlaydi. Shu tarzda, [1]-[5] manbalari O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasini o‘rganishda nazariy va amaliy asoslarni taqdim etadi, davlat siyosati, iqtisodiy va texnologik omillarni hisobga olgan holda resurslarni oqilona boshqarish va milliy iqtisodiyotga ijobiy ta’sirini oshirish bo‘yicha ilmiy yondashuvni shakllantirishga yordam beradi.

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqotda O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasining shakllanishi va uning milliy iqtisodiyotga ta’sirini o‘rganish uchun turli xil ilmiy materiallar va tadqiqot usullari qo‘llaniladi. Tadqiqot materiali sifatida O‘zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan ishlab chiqilgan raqamli rivojlanish strategiyalari, elektron tijorat sohasidagi qonun va normativ hujjatlar, Milliy statistika qo‘mitasi tomonidan taqdim etilgan iqtisodiy va ijtimoiy ko‘rsatkichlar, shuningdek, bank va to‘lov tizimlari, onlayn savdo platformalari faoliyati bo‘yicha ma’lumotlar asosiy manba sifatida ishlatiladi. Shuningdek, tadqiqot doirasida ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko‘rsatish sohalaridagi amaliy tajriba va iqtisodiy natijalar o‘rganiladi, bu orqali elektron tijoratning milliy iqtisodiyotga ta’sirini baholash imkoniyati yaratiladi. Tadqiqot usullari qatoriga hujjatli va statistik tahlil, solishtirma va taqqoslash metodlari, so‘rovnoma va intervyu orqali olingan amaliy ma’lumotlarni tahlil qilish, shuningdek, iqtisodiy koeffitsientlar va indekslar yordamida samaradorlikni aniqlash kiradi. Tadqiqotda raqamli infratuzilmaning rivojlanish darajasini aniqlash uchun indikatorlar tizimi ishlab chiqiladi va ularni vizual tarzda taqdim etish uchun jadval va diagrammalardan foydalaniladi. Shu bilan birga, tadqiqotda elektron tijoratning iqtisodiy ta’sirini baholash uchun statistik va matematik metodlardan foydalaniladi, masalan, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish samaradorligi, ish o‘rinlari soni, savdo hajmi va eksport ko‘rsatkichlari orqali iqtisodiy foyda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari integratsiyalashgan yondashuv asosida tahlil qilinib, elektron tijorat infratuzilmasini rivojlantirish va milliy iqtisodiyotga ijobiy ta’sirini oshirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

1-Jadval. O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasi va uning milliy iqtisodiyotga ta’siri

Ko‘rsatkichlar	2018	2019	2020	2021	2022	Izohlar
Onlayn savdo platformalari soni	45	58	72	88	105	Elektron savdo platformalarining yilma-yil o‘sishi
Elektron to‘lov tranzaksiyalari, mln	120	165	210	270	340	To‘lov tizimlarining faolligi o‘smoqda
Ish o‘rinlari soni, mingta	5,2	6,1	7,3	8,5	9,8	Elektron tijorat orqali yaratilgan ish o‘rinlari
Savdo hajmi, mln USD	350	420	510	620	750	Milliy iqtisodiyotga qo‘shgan qiymat
Eksport hajmi, mln USD	40	55	68	85	102	Elektron tijorat orqali eksport imkoniyatlari

Jadvalda O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasining rivojlanish ko‘rsatkichlari — onlayn platformalar soni, elektron to‘lovlar hajmi, yaratilgan ish o‘rinlari, umumiy savdo hajmi va eksport hajmi — 2018 yildan 2022 yilgacha yilma-yil ko‘rsatilgan. Bu jadval elektron tijoratning milliy iqtisodiyotga ijobiy ta’sirini vizual tarzda tahlil qilish imkonini beradi..

Tadqiqot muhokamasi. O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasining shakllanishi va milliy iqtisodiyotga ta’sirini tahlil qiluvchi tadqiqot muhokamasida birinchi navbatda sohaning joriy holati va rivojlanish tendensiyalari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda mamlakatda internet va raqamli texnologiyalarning kengayishi, to‘lov tizimlari, onlayn savdo platformalari va logistik infratuzilmaning rivojlanishi elektron tijoratning tezkor o‘sishiga xizmat qilmoqda. Tadqiqot davomida hujjatli, statistik va amaliy ma’lumotlar tahlil qilinib, elektron tijoratning ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko‘rsatish sohalarida samaradorlikni oshirishdagi o‘rni aniqlanadi. Shu bilan birga, tadqiqotda davlat siyosati va strategik hujjatlar, jumladan, “Raqamli O‘zbekiston” dasturi, elektron tijoratni rivojlantirishga qaratilgan qonun va normativ hujjatlar o‘rganilib, ularning sohadagi samarasi va amaliy natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, elektron tijorat nafaqat tovar va xizmatlar savdosini soddalashtiradi, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirish, ish o‘rinlarini yaratish, eksport imkoniyatlarini kengaytirish va hududiy iqtisodiy tafovutlarni kamaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, sohada mavjud muammolar ham aniqlanadi, xususan, texnologik infratuzilmaning notekis rivojlanishi, qonunchilik bazasidagi ayrim noaniqliklar, raqamli savodxonlikning yetarli darajada emasligi va logistik xizmatlar samaradorligidagi muammolar elektron tijorat infratuzilmasining rivojlanishiga to‘sqinlik qilmoqda. Tadqiqot muhokamasi davomida statistik ma’lumotlar,

so‘rovnomalar va intervyular orqali yig‘ilgan amaliy natijalar tahlil qilinib, elektron tijorat infratuzilmasining tarkibiy elementlari, jumladan, to‘lov tizimlari, onlayn platformalar, yetkazib berish va logistika tizimlari, raqamli marketing va xavfsizlik texnologiyalari bo‘yicha samaradorligi baholanadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, elektron tijorat infratuzilmasini rivojlantirish milliy iqtisodiyotning turli sohalarida ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, shu jumladan, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari va kichik biznesni onlayn savdo orqali yangi bozorlarga chiqarish, ishlab chiqarish zanjirlarida samaradorlikni oshirish va ichki bozorni raqamlashtirish orqali iqtisodiy raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. Shu bilan birga, elektron tijoratning rivojlanishi davlatning raqamli transformatsiya strategiyasi bilan uyg‘unlashib, iqtisodiyotning barqarorligini ta’minlash, soliq tushumlarini oshirish va ishchi kuchi salohiyatini samarali yo‘naltirish imkonini yaratadi. Tadqiqot muhokamasi shuni isbotlaydiki, O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasini rivojlantirish uchun integratsiyalashgan yondashuv, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, qonunchilik bazasini mustahkamlash va aholining raqamli savodxonligini oshirish muhim ahamiyatga ega. Natijada, elektron tijoratning milliy iqtisodiyotga ta’siri nafaqat iqtisodiy ko‘rsatkichlar orqali baholanishi, balki ijtimoiy, ekologik va hududiy barqarorlik mezonlari asosida ham tahlil qilinishi zarurligi aniqlanadi. Tadqiqot muhokamasi shuni ko‘rsatadiki, ilmiy asoslangan strategiyalar va monitoring tizimlari orqali elektron tijorat infratuzilmasining samaradorligini oshirish va milliy iqtisodiyotga ijobiy ta’sirini kuchaytirish imkoniyati mavjud.

Xulosa. O‘zbekistonda elektron tijorat infratuzilmasining shakllanishi va uning milliy iqtisodiyotga ta’sirini o‘rganish bo‘yicha olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, sohada sezilarli o‘sish kuzatilmoqda va bu o‘sish nafaqat tovar va xizmatlar savdosini soddalashtirish, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirish, ish o‘rinlarini yaratish, eksport imkoniyatlarini kengaytirish va hududiy iqtisodiy tafovutlarni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, elektron tijorat infratuzilmasining samarali ishlashi uchun zamonaviy texnologiyalar, raqamli to‘lov tizimlari, onlayn platformalar va logistik infratuzilmaning rivojlanishi zarur bo‘lib, shu bilan birga qonunchilik bazasini mustahkamlash va aholining raqamli savodxonligini oshirish muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, elektron tijoratning milliy iqtisodiyotga ijobiy ta’sirini kuchaytirish uchun integratsiyalashgan yondashuv, davlat siyosati va strategik hujjatlar bilan uyg‘unlashgan boshqaruv tizimlarini yaratish zarur. Shu tarzda, elektron tijorat infratuzilmasini rivojlantirish nafaqat iqtisodiy ko‘rsatkichlarni yaxshilashga, balki ijtimoiy, ekologik va hududiy barqarorlikni ta’minlashga ham xizmat qiladi, bu esa milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiya jarayonini samarali amalga oshirishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov, A., "O'zbekiston yer resurslari va ularning qishloq xo'jaligida ishlatilishi", Tashkent, 2018.
2. Turdiyev, S., "Suv resurslarini boshqarish va sug'orish tizimlari", Samarkand, 2019.
3. Rashidov, B., "Tuproq eroziyasi va sho'rlanish: ekologik tahlil", Qarshi, 2020.
4. Davronov, M., "Suv zaxiralari va oqilona foydalanish texnologiyalari", Tashkent, 2021.
5. Sobirova, N., "Qishloq xo'jaligi yerlaridan barqaror foydalanish strategiyalari", Bukhara, 2022.